

עשר הערות בעניני קידוש בשבת - שיעור 301

I. אכילה קודם קידוש

(א) אשה נשואה שאוכלת קודם התפלה אם צריכה לקדש - עיין באג"מ (ז - ק"ח - 3) דאינה צריכה לקדש דהרי היא משעובדת לבעלה לאכול וכיון שבעלה אסור לאכול קודם התפלה אין זה זמן אכילה גם לה ולא חל חובת קידוש גם עליה ומותרת לאכול בלא קידוש ומדאורייתא סגי בכל בקשה שקיימה מצות תפלה וגם מדרבנן לא חייבום יותר אמנם אם בעלה כבר התפלל חל עליה חובת קידוש ואם היא כבר התפללה ובעלה עדיין לא התפלל מחויבת לקדש דלא פלוג ורק באכילה דקודם התפלה שלא מצוי לא שייך לומר לא פלוג ורשאה לאכול בלא קידוש (מנחת יצחק ז - כ"ח - אות ג)

(ב) הבנות שאין להן שום שעבוד אישות מסתבר שאם צריכות לאכול קודם התפלה אחר התחנה יצטרכו לקדש ויש חולקין

(ג) חולה (או איש חלש) שצריך לאכול קודם שחרית אם סגי לו במזונות מבושלין לא יקדש ואם צריך לאכול רק פת הבאה בכיסנין שיש לו דין פת בקביעות סעודה צריך לקדש (אג"מ ח - כ"ו ד"ה וצדק הקידוש) וכ"כ הבה"ל (רפ"ט) ועיין באג"מ (ח - כ"ח צפופו ד"ה וצדק) דאולי לא תקנו רבנן לקדש אלא כשהוא זמן סעודה לכל ולכן לחולה ולחלש לא תקנו קודם התפלה אבל למעשה כבר הורה זקן (מ"ב)

(ד) קטן שצריך לאכול קודם קידוש

1. עיין במג"א (רס"ט - ח) ובמ"ב (רס"ט - סק"ח) דאין מענין הקטנים אמנם המועדים וזמנים (ז - זף ר"ז) כתב דחייב אביו לחנכו שלא לאכול לפני קידוש ואסור להאכילו והשו"ע מיירי על אחרים שמותרין להאכילו ע"ש ועיין במהרש"ג (ז - נ"ז) שכתב הא דאסור לאכול קודם קידוש אינו אסור מצד עצמו כמו חמץ ונ"מ דאם אין לו מה שיקדש עליו או שהוא בבית האסורים רשאי לאכול בלא קידוש ולכן כיון שמצות חינוך אינו מוטל רק על האב ולא על אחר ולא על הקטן עצמו לא חשיב הטעימה של קטן איסור כלל שאין האכילה אסור מצד עצמה כמו חמץ

2. עיין בספר חינוך ישראל (דף קמ"ה) דקטן שצריך לילך לישן בליל שבת יקדש הקטן עצמו מפלג המנחה דזה עדיף ממה שיקדש הקטן למחר בבוקר דעיקר המצוה בכניסתו וביום אינו אלא תשלומין איברא י"א דאין ענין חיוב חינוך בדבר שאינו לכתחלה אלא כדיעבד וגם אין חיוב על תשלומין ולכן אינו מקדש לא מפלג המנחה ולא ביום שבת וכן אינו מתנך הקטן לומר הבדלה מפלג המנחה ביום שבת או ביום ראשון

3. עיין בשש"כ (חלק 3 - פרק נ"ח - כ צהגה) שכתב "ובמקומות שזמן מוצאי שבת ומוצאי יו"ט הוא מאוחר מאוד והילדים אינם שומעים הבדלה ינהגו שאחד מהם יבדיל בשביל כולם ביום ראשון בבוקר ויוציא את הקטנים האחרים אבל אינו מברך לא על הבשמים ולא על הנר וזה דעת הגרש"ז אויערבך עיין שש"כ (חלק ג צהקדמה)

4. ועיין עוד בשו"ת בצל החכמה (ה - קס"ט) בענין חינוך קטן במידי דחיובו מתורת תשלומים (כגון לתפלה לקידוש ולהבדלה) שכתב שאין חיוב לחנך בניו ועיקר ראיתן ממתניתין (סופ"ד זחלה) דקתני אף הוא העלה את בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו למדנו משם דלא שייך חינוך לקטן בפסח שני שאינו עיקר המצוה רק תשלומים (ועיין צפסס"ג: מחלוקת רבי ורבי נתן בענין גר שנתגייר וקטן שהגדיל בין הפסחים) ועוד ראייה ממור וקציעה (תע"ג) שמביא המג"א שכתב שאפילו בירך שהחיינו ביום

ראשון ושכח ולא בירך ביו"ט ב' מברך כל שבעה והוא חולק עליו משום תקנתא לתקנתא לא עבדינן (ז"מ דף ה:) והכי נמי בנידון דידן חינוך לקטנים תקנתא היא ותשלומים ג"כ תקנתא והמג"א סבר שיש להשוות יו"ט ב' ליו"ט א' גם בנוגע לברכת שהחינו כי היכי דלא לזלוולין ביה וגם הוא יודה בנידון דידן דחשיב תקנתא לתקנתא ועוד לדעת קצת פוסקים לא תקנו חינוך לקטן רק במצות דאורייתא או בדרכנן כעין דאורייתא ולא בתשלומי מצוה דרבנן וזה רק סניף בעניינינו

II. עשיית הקידוש

(א) לאור הנר - עיין במרדכי (פסקים ק"ח). דצריך נר לקידוש והרא"ש (סימן ה) ורוב ראשונים חולקים עליו דאין קידוש צריך נר ועיין בשו"ע (רע"ג - ז) שדעת הרא"ש עיקר מ"מ עיין בבה"ל (ע"ט) דעיקר סעודה תלוי בנר וכ"כ המ"ב (סקל"ז) בשם הפמ"ג דיותר טוב שיקדש בכית במקום הנר ויאכל מעט ושיהיה קידוש במקום הנר ואח"כ אוכל בחצר

(ב) על יין מבושל - עיין בשו"ת יחווה דעת (ז - ל"ה) שהקשה איך מקדש על יין מבושל שדעת הרי"ף והרמב"ם וכמה מהגאונים שמברכים עליו שהכל ואין מקדשין עליו ואין מנסכין ואפילו אם יש כמה שמתירים לקדש עליו מ"מ הוא ספק ברכות וספק קיום מצוה ועיין בשו"ע ובהרמ"א (רע"ז - ח) דמקדשין עליו וע"ע במ"ב אם הם שוין יש לחוש לדעת המחמירין ומתירין (צ"ט ה"ל) שיש ספק ספקא להקל ועוד במקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל (תה"ד ל"ד) ועוד כיון שמבשל את היין כדי להינצל מחשש איסור יין נסך ודאי עדיף (שש"כ ז - מ"ז הערה ז"ה) ואין חשיב יין גרוע אלא יין משובח ועיין באג"מ (יו"ד ז - ג"ז - ג - ל"ה) ועיין במנחת שלמה (כ"ה) דאין יכול להרגיש ולהבחין שום הבדל בין מפוסטר ללא מפוסטר לכן אין להקל ממגע נכרי אבל כשר לקידוש והאג"מ (ג - ל"ה) דיותר לקידוש ואין בו איסור יין נסך במגע נכרי

(ג) בלי שתייה מהכוס - עיין במועדים וזמנים (על הסגדה דיני יו"ט - ז) ומביא מחלוקת בין הנצי"ב ור"ח סלוביצקי שלדעת הגר"ח"ס מכיון שברכת הגפן של קידוש היום אינה אלא ברכת הנהנין צריכים כולם לשתות שלא מצינו שמוציא אדם את חברו ידי חובה בברכת הנהנין והיוצא אינו נהנה ולהנצי"ב בעמק שאלה (כ"ד) דחז"ל תיקונו כנר חנוכה דכולם יוצאים בבעל הבית ובליל שבת מצוה מן המובחר שיטעמו כולם לגר"ח"ס משום שהוא ברכת מצוה ולהנצי"ב משום חשיבות עיקר המצוה וצ"ע

(ד) בעמידה או בישיבה - עיין בשו"ע (רע"ה - י) דאומר ויכלו מעומד והרמ"א כתב דיותר טוב לישב וכתב המ"ב (סקמ"ו) דאם אחד פוטר חברו בעינן קביעות ובישיבה מקרי קביעות וע"ע בחזו"א (י"ט - סק"ח) דברכת היין של קידוש היא ברכת המצוה ושפיר מוציא את חברו בעמידה ועביד כמר עביד ועביד כמר עביד

(ה) אחר חצות - עיין ברמ"א (רפ"ח - ה) דאסור להתענות בשבת עד ו' שעות אפילו לומר ומתפלל אסור וכ"ש ביו"ט ומלבד בר"ה (מ"ב סק"ז) והמג"א (ק"ז - ה) כתב דחשבינן ו' שעות משעה שקמים ממטתם וא"ר (רפ"ח - ז) כתב בשם הראב"ה דיותר אם לומר או מתפלל ע"ש

(ו) על כוסות מנייר - עיין באג"מ (ג - ל"ט) דכוס של נייר שהוא רק לשעה אין לו שום חשיבות אך כשליכא כוס אחר אולי יש להקל כ"כ השו"ת מנחת יצחק (י - כ"ג) וראיתו דא"צ לטבול כלים אלו וכ"כ השו"ת שרגא המאיר (ה - ג"ה) שמר"ן מסאטמאר הקפיד על הנ"ל כ"כ השש"כ (מ"ז - הערה ג"ה) דאין להקפיד אם אין כוס אחרת משום שיש בו חשיבות ואם אין לו אחרת יקדש על יין שבבבוק וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (י"ז - כ"ג) שהתיר משום שראויה להשתמש סגי וחשיב כלי שלם (מ"ב קפ"ג - סק"ה)